

Branko Jozić

Otvorena vrata u djelo Andrije Buvine

Međunarodni znanstveni skup *Vratnice Andrije Buvine u splitskoj katedrali: 1214–2014.*
(Split, 23. i 24. rujna 2014)

Ovogodišnja, dvadesetšesta znanstveno-kulturna manifestacija »Knjiga Mediterana« (Split, 21–27. rujna 2014), što je u suradnji s drugim ustanovama organizira Književni krug Split, odvila se pod pokroviteljstvom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Na njezinu otvorenju govorili su akademici Nenad Cambi, predsjednik Književnoga kruga Split, Zvonko Kusić, predsjednik HAZU, i Mislav Ježić, koji je održao tradicionalni uvodni esej. Akademik Kusić je, među ostalim, istaknuo važnost i uspjeh ove manifestacije, skrenuvši pozornost na plejadu vrhunskih hrvatskih i europskih znanstvenika koji su je svojim prinosima učinili referentnom točkom u znanstvenoj republici.

U bogatom i raznovrsnom programu održana su tri znanstvena skupa, na kojima je sudjelovalo pedesetak znanstvenika iz zemlje i inozemstva, a u popratnom programu predstavljen je niz novijih izdanja nakladnika iz Dubrov-

nika, Hvara, Splita, Šibenika, Zadra i Zagreba. Na kraju programa iznimno su – umjesto 22. travnja! – dodijeljene ovogodišnje nagrade Dana hrvatske knjige Društva hrvatskih književnika: *Judita*, *Davidias*, *Slavić*.

Skup *Splitski epik Jerolim Kavanjin: o 300. obljetnici smrti*, u suorganizaciji s Odsjekom za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, potaknut sviješću o nesvakidašnjem opsegu, raznovrsnu sadržaju te poetičkim i jezičnim osobitostima Kavanjinova književnog djela, bio je usmjeren poglavito na njegovu pisanu ostavštinu. Na skupu *Komparativna povijest hrvatske književnosti*, sedamnaestom po redu, u suorganizaciji s Odsjekom za komparativnu književnost Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, znanstvenici su razmatrali temu »Poema u hrvatskoj književnosti: problem kontinuiteta«. Treći skup, *Vratnice Andrije Buvine u splitskoj katedrali: 1214–2014.*, ostvaren je u suorganizaciji s Institutom za povijest um-

Otvorenje skupa: Guido Tigler, Josip Belamarić, msgr. Marin Barišić, Nenad Cambi

Ulomak vratnica zamijenjen prigodom restauracije 1908.

jetnosti – Centrom »Cvito Fisković« u Splitu, a održan je povodom 800. obljetnice vratnica splitske stolnice. Naime, prema dragocjenom zapisu u kronici *Historia Salonitana* Tome Arhidakona (Papalićev kolektanej, Budimpešta), nove, pozlaćene vratnice splitske stolnice blagoslovio je nadbiskup Bernard 23. travnja 1214. godine. Izradio ih je domaći majstor Andrija Buvina (*magister Andrea Buvina, pinctore de Spaletto*). U drvu hrasta, rogača i oraha on je izrezbario dvadeset osam prizora iz Isusova života od Navještenja do Uzašašća. Zbog vrsnoće tih prikaza Buvinine vratnice ubrajaju se među iznimna ostvarenja hrvatske i europske romaničke umjetnosti.

Skup je otvoren uz pozdravne riječi zamjenika splitskoga gradonačelnika Gorana Kovačevića i splitsko-makarskoga nadbiskupa msgr. Marina Barišića. Na dvije sesije u šesnaest izlaganja sudionici iz Hrvatske, Italije i Mađarske osvijetlili su kontekst nastanka vratnica, njihovo značenje i status te teološke, tehnološke i restauratorske vidove.

Tako je Vladimir Peter Goss sa Sveučilišta u Rijeci u izlaganju *Andrija Buvina i ranohrvatska umjetnost u drvu* pokušao objasniti zašto je to najljepše i najbolje sačuvano remek-djelo romaničke umjetnosti privuklo iznenađujuće malo znanstvenog interesa. Ustvrdio je da se većina onog što znamo o ranoj zapadnoj umjetnosti i umjetnosti južnih i istočnih Slavena temelji na umjetnosti u drvu te je zaključio da se ona mora tretirati kao dio glavne struje hrvatske umjetnosti koju na bolji način valja integrirati u povijest kako hrvatske tako i europske umjetnosti.

Joško Belamarić iz Centra »Cvito Fisković« Split iznio je nove argumente za tvrdnju o Buvini kao snažnom i originalnom umjetniku, čije nam djelo predstavlja onakvu umjetnost kakvu je osvitom 13. st. mogla dati domaća sredina. U izlaganju *Andrija Buvina – pictor de Spaletto, majstor ukorijenjen u povijesnoj i umjetničkoj stvarnosti Splita i Dalmacije 1200-ih* razmotrio je neka pitanja tehnike oblikovanja i montaže, izvornog položaja i funkcije vratnica, njihova odnosa prema izvornom portalu Dioklecijanovog mauzoleja, njihova ukupnog izgleda te izvora pojedinih motiva i stila.

Prizor s vratnica: Uzašašće

Guido Tigler sa Sveučilišta u Firenci postavlja pitanje *Je li Andrija Buvina bio i rezbar ili pak samo slikar?* Splitsku je »situaciju« usporedio s mnogobrojnim primjerima iz Umbrije i Abruzza, gdje se vodi žustra rasprava o tome jesu li rezbar, koji radi u drvu, i slikar, autor polikromatskog zahvata, zapravo jedan te isti majstor, bez obzira na eventualni potpis. Problemizirao je također sam podatak o godini postavljanja vratnica te otvorio teorijsku mogućnost da majstor, kojemu se radi izrade vratnica obratio nadbiskup Bernard iz Perugie, ipak nije lokalnog podrijetla.

Judit Gál sa Sveučilišta Eötvös Lorándi u Budimpešti i Mirko Sardelić s Odsjeka za povijesne znanosti HAZU u Zagrebu u izlaganju *Nadbiskup Bernard (1200. – 1217.) između Mađarske i Splita*, u okviru općega konteksta kraljevske politike i odnosa s Crkvom, osvijetlili su dvostruku ulogu splitskog nadbiskupa Bernarda između grada i kra-

ljevskog dvora te između kralja Emerika i brata mu kneza Andrije, među kojima je izbio sukob.

Branko Jozić iz *Marulianuma* u Splitu predstavio je uglavnom zanemareni prekrasni *iluminirani kodeks 626 C iz Riznice splitske stolnice*, utvrdio mu sadržaj i autorstvo te na osnovi činjenica i drugih konvergentnih indicija iznio pretpostavku da je njegov sastavljač / naručitelj nadbiskup Bernard, koji je zapravo dao izraditi dvije knjige: *povijest vandelsku*, koju je za nepismeni puk majstor Buvina pretočio u likovni izraz, a za kler, tj. obrazovane recipijente, knjigu govora uglednih otaca, sadržanih u ovom kodeksu, te tako Splitu ostavio dva iznimna spomenika kulture.

Emanuela Elba sa Sveučilišta u Bariju izlagala je na temu *Slike po modelu. Život Isusa Krista u slikarstvu i u umjetničkim predmetima luksuzne obrade na Jadranu između XI. i XIII. stoljeća*. Zahvaljujući gustoj mreži odnosa koji su od 11. do 13. st. vezivali dvije obale Jadrana uključujući razmjenu predmeta, ideja i znanja, s jedne na drugu obalu širili su se i figurativni prototipi, kako zapadnjački tako i istočnjački. Dinamiku i način razmjene ikonografskih tema ispitala je sustavnim uspoređivanjem posebnih kategorija svjedočanstava, od zidnog slikarstva, rukopisnih evanđelistara s minijaturama do pločica od bjelokosti.

Radoslav Bužančić iz Konzervatorskog odjela Ministarstva kulture u Splitu (*Andrija Buvina i Radovan. Poruka spasenja na portalima splitske i trogirke prvostolnice*) upozorio je na to da su stare vratnice splitske prvostolnice zamijenjene novima što ih je izradio majstor Buvina po svemu sudeći ne iz estetskih, nego teoloških razloga. Oslkajući kontekst u kojem su izrađene – vrijeme širenja hereza i vjerskih sukoba – ustvrdio je kako su i Buvinin prikaz svete povijesti i Radovanov portal u Trogiru imali funkciju prenošenja poruke spasenja svima kojima je slika govorila više od riječi.

Dino Milinović sa Sveučilišta u Zagrebu u izlaganju *Problemi srednjovjekovnih predložaka: primjer dva Kristološka ciklusa iz hrvatske spomeničke baštine* upozorio je na raznolikost i slojevitost likovne tradicije na prostoru između Istoka i Zapada, u vremenu velikih previranja. Kristološki ciklus na vratnicama splitske katedrale usporedio je s nešto ranijim takvim ciklusom na bjelokosnom diptihu iz riznice zagrebačke katedrale te ustanovio kako, bez obzira na različito vrijeme nastanka, materijal, dimenzije i namjenu, obje umjetnine imaju dosta zajedničkog.

Tema kojom se pozabavila Daniela Matetić Poljak s Umjetničke akademije u Splitu bila je *Ornamentika Buvininih vratnica – tradicija i inovacija*. Ta ornamentika, koja je u istraživanjima ostala u drugom planu, otkriva zanimljiv i relativno bogat repertoar koji spaja tradicionalne motive četveroprute pletenice i jednostavne intermitirajuće vitice preuzete iz predromaničke skulpture, te antičke motive. U rasporedu tih motiva kao uresa iskošenih letvica te pojašnjenja među kasetama otkriva se majstorov osjećaj za red i ritam; slično se kombiniranje ornamentalnih motiva susreće i na naslonima korskih sjedala u splitskoj katedrali.

U izlaganju *Buvinine vratnice – jedinstveno svjedočanstvo promjene teorijske paradigme zaštite spomenika* Franko

Čorić sa Sveučilišta u Zagrebu predočio je dva pristupa u zaštiti spomenika, pri čemu je restauriranje Buvininih vratnica 1908. godine imalo odlučujući utjecaj za prevagu novih načela. Ona su, na tragu Rigelovih razmišljanja o starosnoj vrijednosti, proizišla iz smjernica konzervatora Maxa Dvořáka da treba očuvati »nepatvoreno, ali popravljeno gotovo sve što je ostalo sačuvano od divnih vratnica«. Potpuno propale dijelove valjalo je ukloniti, a ne rekonstruirati, a olabavljene popraviti i učvrstiti te zaustaviti širenje crvotočine; pritom se odustalo od rekonstruiranja polikromije.

Na to se nadovezalo izlaganje *Drvene romaničke vratnice splitske katedrale – konzervatorsko-restauratorski projekt 2014./2015.* Žane Matulić Bilač iz Hrvatskoga restauratorskog zavoda u Splitu. Ona je govorila o sadašnjim zahvatima na vratnicama: mikrosnimanje, mapiranje, 3D i RTG snimanje, magnetoskopija, endoskopija; istraživanje rukopisa drvodjelca, tokara i rezbara, vrste alata, kao i strukture i podrijetla drvene građe. Sve je te podatke analizirala i interpretirala u kontekstu romaničkoga kiparstva i slikarstva u Splitu i Dalmaciji.

Usljedio je niz izlaganja koja su imala komparativno-kontekstualni značaj. Akademik Igor Fisković sa Sveučilišta u Zagrebu u izlaganju *Romanička skulptura iz dubrovačke Katedrale* predočio je neke rezultate pregleda likovno-plastične građe otkrivene pri iskopavanjima ruševina dubrovačke katedrale. Zahvaljujući njima kao i arhivskim podatcima potvrđeno je i prošireno znanje o gradnji te katedrale, u kojoj su važan udio imali umjetnici iz Apulije.

Pavuš Vežić sa Sveučilišta u Zadru u izlaganju *Anatomija izgubljenog spomenika – Rekompozicija pročelja romaničke katedrale u Zadru* predočio je rezultate istraživanja o produživanju romaničke katedrale u Zadru, koje vezuje uz crkvene reforme u 13. stoljeću. U tom je zahvatu njezino pročelje bilo rasloženo i 14 metara zapadno od prvotne crte ponovno složeno u rekonstruiranu fasadu. Pritom su u novi zid ugrađeni elementi starije arhitektonske plastike.

Gaetano Curzi sa Sveučilišta u Pescari govorio je o *Srednjovjekovnim drvenim vratima u središnjoj Italiji* koja su se u 12. st. izrađivala u skladu s tradicijom razvijenom u Monte Cassinu. Analiza tih izrezbarenih i oslikanih drvenih vrata, ikonostasa, oltara i kovčega otvara zanimljive mogućnosti interpretacije, uvide u odnose Splita i Italije te ponovnog razmatranja o ulozi slikara koji su oslikavali drvene skulpture.

Luca Mor sa Sveučilišta u Padovi govorio je o *Drvenim skulpturama akvilejskog patrijarhata između XII. i XIII. stoljeća*. Izložba na navedenu temu bila mu je prigoda za produbljivanje nekih osobitih tema o plastičnoj kasnoromaničkoj obradi drva na području gornjeg Jadrana. Na primjeru razmatranih djela on razabire utjecaj nordijskih modela.

Ovaj sažeti prikaz ni približno ne može dočarati obilje podataka i uvida iznesenih na skupu. Izlaganja najavljuju ozbiljan i vrijedan zbornik radova, koji će nam zasigurno rastvoriti vrata novih spoznaja o Buvinini i njegovu djelu. ■